

VIOLETA MORETTI

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Odjel za humanističke znanosti
Odsjek za romansku i klasičnu filologiju
Zagrebačka 30, HR-52 100 Pula
vmoretti@unipu.hr

ZEMLJOPISNA IMENA U PULSKOM STATUTU IZ 1500.

Tema su članka toponimi posvjedočeni u *Statutu pulske općine* iz 1500. godine. Tekst Statuta pisan je latinskim jezikom, pa su i toponimi u njemu latinizirana imena. Osim što se toponimi popisuju i analiziraju, oni se, kada je to moguće, ubiciraju, a navode se i njihove inačice iz drugih izvora. Upozorava se i na alternativne načine definiranja prostora u skladu s potrebom zakonodavca da zabrani, ograniči ili pak smjesti obavljanje djelatnosti na određeno mjesto.

0. Uvod

U listopadu 1500. godine istarski komun *Pola* dobio je iznova sastavljen statut, prepisan kasnom knjiškom goticom rukom franjevca Antuna de Lendinarija na 127 pergamentnih listova. U dovršeni statutarni tekst uključene su, prema diplomatskom običaju, odredbe donošene znatno ranije od datuma sastavljanja, a na neispisanim dijelovima, ili umetnutim listovima, naknadno su dopisivane razne isprave sve do početka XVIII. stoljeća.¹ S obzirom na područje nadležnosti i propise koje donosi – bilo da je riječ o obavljanju ili ograničavanju pojedinih djelatnosti – Statut sadržava niz toponima s područja današnje Pule i Puljštine. Budući da je sastavljen na latinskom jeziku, posvjedočeni su u latiniziranom obliku onako kako ih je zabilježio srednjovjekovni pisar. Ovaj članak nastoji odgovoriti na sljedeća pitanja: gdje su se nalazili njima označeni objekti, jesu li se posvjedočeni toponimi očuvali, i ako jesu, koji su njihovi suvremeni oblici.²

¹ Prema *Statut pulske općine* 2000: 7. To je izdanje opremljeno i kazalom imena mjesta (*index locorum*) koje je izradio priređivač prof. dr. sc. Mate Križman. Izvornik Statuta čuva se u Državnom arhivu u Pazinu. Statut postoji i u više inačica prijevoda na talijanski jezik.

² Dio toponima nestao je iz uporabe, i to vjerojatno s novijim naraštajima. Naime, iako i sama rođena Puljanka, ali od roditelja doseljenika, autorica ovoga članka više je puta morala posegnuti za svjedočanstvima starijih sugrađana, mahom Talijana, da bi utvrdila postoje li pojedini to-

1. Puljština³

Za područje oko grada Pulski statut iz 1500. godine donosi dvije varijante imena – *Polisana* i *Polesana*.⁴ Ono obuhvaća krajnji jug istarskog poluotoka i danas ima površinu od 576 četvornih kilometara. Na kopnu njegove granice idu od Barbarige na zapadnoj obali do ušća rijeke Raše u Raškom zaljevu na istoku. Obala je vrlo razvedena s nekoliko većih otoka (Brijuni) i ponešto malih (oko Pule i u Medulinskom zaljevu). Tlo je brežuljkasto, krševito te oskudno površinskim vodama, osim lokava. Klima i vegetacija sredozemne su. Sjeverozapadni dio Puljštine i istočna obala, kao i nekoć, obrasli su gustom makijom i niskom šumom hrasta crnike, dok u ostalim dijelovima prevladava kultivirani krajolik s obradivim površinama, pašnjacima i mjestimičnim šumama bjelogorice i alepskoga bora. Obalno područje, zaleđe i neposredna okolica Pule danas su izrazito urbanizirani.

Suvremeno toponomastičko stanje svjedoči o brojnim jezičnim slojevima. Puljština je gusto naseljena od paleolitika i neolitika, kako dokazuju brojna pronađena gradinska naselja, a tomu je rimsko doba pridodalo mnogobrojne rustične vile – središta poljoprivrednih imanja. U srednjem je vijeku šuma bilo više nego danas, a stanovništvo se bavilo poljoprivredom, stočarstvom, uključujući stoku krupnog i sitnog zuba. Ribarstvo je imalo znatniju ulogu nego danas. Prevladavalo je romansko stanovništvo, o čemu svjedoče brojni romanski toponimi, međutim epidemije kuge i drugih bolesti u XIII. i XIV. st. ispraznile su mnoga sela.

Razdoblje od XV. do XVII. st. vrijeme je kada mletačka vlast naseljava na Puljštini, kao i na drugim svojim istarskim posjedima, izbjeglice koje bježeći pred Osmanlijama napuštaju Dalmaciju i druge zemlje kojima je vladala. Uglavnom su to bili Hrvati, ali i pripadnici drugih naroda (Crnogorci, Grci, Albanci, Ciprani). Tako su mnoga sela na Puljštini ponovno naseljena, a osnivana su nova, koja postoje i danas. Od sredine XIX. st. Pula postaje središnjom bazom austrougarske ratne mornarice, izgrađena je željeznička pruga te je broj stanovnika Puljštine naglo porastao kao posljedica doseljenja velikog broja radnika, obrtnika i trgovaca.

ponimi, barem na marginama pulskoga kolektivnog pamćenja. Većina toponima na te je načine smještena u prostor. U ovome članku vrlo su zastupljeni citati iz djela arheologa i povjesničara Roberta Matijašića, koji prenosi podatke iz starijih autora relevantnih za ovu temu kao što su Schiavuzzi ili De Franceschi, i Darija Alberija, čija knjiga detaljno donosi mikrotoponimiju Istre. Podaci, karte i citati iz tih autora poglavito su korišteni da bi se ubicirali pojedini mikrotoponimi te pronašle ranije potvrde i njihove varijante.

³ Prema *Istarska enciklopedija* 2005: 662-663.

⁴ U tvorbi riječi *Polesana* sudjelovala su dva pridjevska sufiksa: *Pol-es-ana*, pri čemu je prvi *-es-* < lat. *-ens-is* (kao tal. *Inglese, Francese*), a njemu je dodano *-an-a* (< lat. *-anus, 3*).

2. Zemljopisno nazivlje

Većina mikrotoponima posvjedočena je u statutarnim poglavljima vezanim uz definiranje međa unutar kojih je dopušteno napasanje stoke te u odlukama koje ograničavaju pojedine djelatnosti na određene lokacije, primjerice u ribarstvu ili pak utvrđuju daće za pojedine predjele. Naknadno dodane odluke (tzv. *partes captae*⁵) donose osobito velik broj toponima, a sadržajem su one ispravci, dopune, izmjene ili pak potpuno nove statutarne odluke, donesene da bi regulirale slučajeve koji su nastali kao posljedica izmijenjenih prilika u životu pulskoga općinstva.⁶ Dakle, možemo ustvrditi da je upravo potreba da se ograniči djelatnost ili područje obavljanja djelatnosti presudila koji će se toponimi uključiti u statutarne tekst. Ti su toponimi različitih tvorbi i njihovo je postanje raznolike motivacije, a često su poblizje određeni zemljopisnim terminima (apelativima).

2.1. Tvorba toponima

Toponimi sadržani u Pulskome statutu iz 1500. latinizirana su ili djelomično latinizirana romanska (ili prethodno romanizirana) imena mjesta.⁷ Uglavnom je riječ o mikrotoponimima Puljštine, ali u tekstu su prisutni i ojkonimi *Pola*, *Flumen* te *Venetiae*, kao i zemljopisno ime *Istria* te hidronim *Culphus* (Jadransko more, grč. *Kólpos* – zaljev). Većina su *singularia tantum*. Dijelu toponima nije moguće sa sigurnošću utvrditi etimologiju unatoč tome što se može naslutiti da su romanskoga podrijetla (*Belor*, *Casirucha*...).

Statutarne tekst sadržava jednočlane, dvočlane i višečlane toponime:

a) Većina jednočlanih toponima pripada drugoj latinskoj deklinaciji. Oni su uglavnom posvjedočeni u G sg. odnosno s genitivnim nastavkom *-i*.⁸ Većinom su to imena mjesta tvorena od gentilicija (*Urbanum*, *Vicianum*, *Vidrianum*, *Momarranum*, *Sissanum*, *Spoianum*, *Stignanum*...) kao predijalna imena. Dio je toponima u Ac. sg (*versus Vidrianum*, *ad Portum*...).

Od toponima koji pripadaju latinskoj prvoj deklinaciji zabilježen je, primjerice, tek jedan čiji se N sg tvori lat. sufiksom *-ana* karakterističnim za predijalne toponime: *Sciana*. Jedan je i na *-ria* (< lat. *-rius*, 3): *Capraria* itd.

Nesklonjiva su primjerice imena *Canor*, *Belor*, *Monsaignen* i dr. Trećoj deklinaciji mogao bi pripadati, primjerice, **Signol* (: *contratae Signolis*), međutim u tekstu Statuta nema potvrde nominativa.

⁵ U nastavku *pc*.

⁶ Prema *Statut pulske općine* 2000: 9.

⁷ Slavensko se stanovništvo u većem broju na novo područje doseljavalo kasnije, u XVI. i XVII. stoljeću, te u Statutu nema slavenskih zemljopisnih imena.

⁸ Na temelju čega je u indeksu imena mjesta i priređivač izdanja Statuta iz 2000. Mate Križman s pravom rekonstruirao njihov N sg na *-um*.

b) Dvočlani i višečlani toponimi mogu se, s obzirom na strukturu atributa, podijeliti na one:

- 1) koji uz imenicu imaju gradivni ili opisni pridjev: *Pons Lapideus*, *Portus Longo*;
- 2) kod kojih je posvojnost izražena genitivom: *Posta Sancti Peregrini*, *Castellie Stignani*;
- 3) koji sadržavaju prijedlog *de* koji označava posvojni odnos: *Val de Çen*, *Val de Naga*, *Val de Figa*, *Ponta de Ceste*, *Portus de Rio*; *La Tera de Larcha*, *Pons Sancti Petri de Oratione*, *Ponta de Val de Figi*.

Dakle, Pulski statut znatan dio toponima posvjedočuje u G sg, najčešće uz zemljopisni termin (*scopulus Cosedae*, *contrata Vidriani*, *contrata Vallis de Becco*). Mnogi su toponimi nesklonjivi (*versus Beler*, *montis Canor*, *in Val de Çen*, *usque ad Ponta de Val de Figi...*) ili su neke njegove sastavnice nesklonjive: *ad Portum Longo*. Primjeri pod točkom 3) najizrazitiji su barbarizmi među toponimima: složeni toponimi koji počinju s *val* i *ponta* uopće se ne dekliniraju, *de* je romanski prijedlog kojim se označava posvojni odnos, a primjeri kao *val* umjesto latinskog *vallis*, riječi kao *figa*, *rio* (< lat. *rivus*) i sl. pokazuju, kako je rečeno, romanske glasovne promjene.

Valja napomenuti i da nije uvijek jasno je li riječ o apelativu ili je on već postao sastavnim dijelom toponima. Zemljopisna imena najčešće se odnose na geomorfološke osobitosti terena, primjerice: *mons* – brdo, vrh (*Mons Çadri*, *Mons Arenae*, *Mons Sancti Georgii*, *Mons Sancti Martini*, *Mons Sancti Michaelis...*); *val*, *vallis* – uvala, udolina (*Val de Çen*, *Vallis de Becco*, *Val de Naga...*); *ponta*, *punta* (*Ponta de Val de Figi*, *Ponta de Ceste*, *Punta Sancti Peregrini*). U tvorbi toponima sudjeluju i imena objekata stvorenih ljudskim djelovanjem ili onih koji se uz to djelovanje vezuju: *pons* (*Pons Lapideus*, *Pons Sancti Petri de Oratione*), *pratum* (*Pratum Maius*, *Pratum Minus/Praticellum*), *portus* (*Portus de Rio*, *Portus Longo*), *posta* (*Posta Sancti Peregrini*).

Uz to, motivacija pri tvorbi ovdje posvjedočenih toponima bile su markantne biljne kulture: *Val de Figa/de Figi* (smokva), *Castagnus* (kesten); a nekada važna stočarska djelatnost: *Vallis de Becco* (srvj. lat. *bechus* – jarčić). Vrlo su brojni toponimi motivirani svetačkim imenima: *Posta Sancti Peregrini*, *Sanctus Georgius*, *Sanctus Laurus*, *Sanctus Martinus*, *Sanctus Michael*, *Sanctus Silerus* te stara predijalna imena: *Sissanum*, *Stignanum* i sl.

2.2. Ojkonimi i anojkonimi

Imena predjela, okruga (kontrada) i naselja najzastupljenija su vrsta toponima u ovome dokumentu. Gotovo svi su zabilježeni u dopunskim odlukama pc.29 i pc.69. Prva spomenuta donesena je 12. ožujka 1424., a nosi naslov *De finibus assi-*

*gnandis pascuus animalium*⁹ – “Doznačivanje međâ pašnjacima za životinje”, potonja *Ne quis audeat pascolare intra confinia assignata capris* – “Neka se nitko ne usudi napásati u međama doznačenima za koze” datirana je s 21. rujna 1468. Nekoliko je zemljopisnih imena zabilježeno i u odluci 3,53, koja regulira plaćanje daća, a tek jedan u 1,25 u kontekstu biranja nadstojnika. To su:

Bagnole – Današnje naselje Banjole posvjedočeno je jednom u pc.69: *Contrata de Bagnole*. Na tome mjestu otkriveni su ostatci antičke proizvodne arhitekture (prema Matijašić 1988: 31), a toponim dolazi od latinskoga *balneolae* (ugl. f.) – kupalište.

Belér – Toponim danas nije živ. Posvjedočen je četiri puta, uvijek kao nesklonjivo ime, i to sve u pc.29: *cum contrata Beler, versus Beler, in contrata de Beler, in contrata Beler*. Etimologija je nepoznata, a za sufix *-er* može se pretpostaviti da je od *-arium* > *-arju* (usp. *Ursaria* > *Orsera, Vrsar*). Graničio je s Vidrijanom, a danas su oba ta predjela u sklopu pulskog naselja Veli Vrh, s time da se nekadašnji Beler/Beller nalazi istočno od Vidrijana, a između Vidrijana i predjela sv. Lovre, na području šume Contrada (Alberi 1997: 1935).

Castagnus – O tom toponimu svjedoči jedna potvrda u akuzativu, u pc.29: *itur Castagnum*. To se selo (Kostanjica) u blizini Valture razvilo na mjestu ladanjske rimske vile već u rimsko doba, a napušteno je u XVI. st. (Istarska enciklopedija 2005: 413). Nalazilo se uz antičku cestu prema Liburniji. Godine 1150. spominje se kao *Vicus Castaneus*, a 1197. kao *Castaneto* (Alberi 1997: 1802). Ime se može povezati s lat. *castanea* < gr. *kástanon* – kesten (čak. kostanj).

Casteblic Stignani – Kaštelir u blizini Padulja posvjedočen je jedanput, u pc.69: *ad Casteblic Stignani*. Mada je očigledno taj toponim nastao od lat. *castellu(m)*, što je umanjena od *castrum*, nije jasan završetak *-blie*. Može se pretpostaviti da je riječ o pogrešci u pisanju.

Contrata sancti Lauri – Lokacija tog toponima istočno je od Vidrijana. Statut ga spominje jednom, u pc.29, pri čemu je ime svetoga Lovre u G sg: *in contrata sancti Lauri*. Postoji podatak da se ta kontrada 1589. naziva *contrada de Santo Loro*, a crkva kojoj danas nema traga *San Lauro* ili *San Lor* (Alberi 1997: 1933).

La Tera de Larcha – Taj bi toponim mogao imati veze s *arca* – sarkofag, budući da se na tome mjestu nalazio kamenolom u kojem se vadio kamen od kojeg su se izrađivali sarkofazi.¹⁰ Zabilježen je jedanput, u pc.29: *La Tera de Larcha*. Dakle, *Larcha* je zapravo istrovenetsko *l'arca*. To se područje nalazi južno od brda San Daniele, odnosno jugoistočno od Šijane.

⁹ Prijevodi naslova i citata na hrvatski preuzeti su iz *Statuta pulske općine* 2000.

¹⁰ Isto pretpostavlja i Alberi (1997: 1933).

Medelinum/Medolinum – Medulin/Medolino je naselje smješteno jugoistočno od Pule. Budući da postoje tragovi naseljenosti od neolitika, smatra se da je to antička Mutila. Statut u 3,53 odlučuje o pitanjima najma medulinskih otoka i otočića, tako da je zabilježen G sg: *insularum vel scoglorum*¹¹ *Medelini*, a glava 1,25 koja određuje pravila za izbor nadstojnika po selima i njihovu plaću donosi oblik *de Medelino* (odnosno *de Medolino*¹²). U antici je ondje smješteno naselje *Metilianum* ili *Metellinum*, a u srednjem je vijeku poznato kao *Mutilianum*¹³ (Alberi 1997: 1836). Oblik *Medolin(o)* mogao bi imati sljedeću povijest: od *Metellinum* moglo bi doći *Medelino* (u istrovenetskom *t > d* između samoglasnika), a odatle *Medolino*, možda razjednačavanjem *e... e > e... o*. Hrvatski oblik Medulin može se objasniti time da se romansko dugo *o* u hrvatski preuzima kao *u* (usp. *Pola > Pula*).

Momaranum/Momoranum – dvije su varijante toponima koje čuva Statut. Genitiv *Momarani* nalazimo u 3,53: *datium Momarani*, ali i u pc.69, gdje je pogrešno upotrijebljen: *qua itur Momarani*, jer bi uz uz glagol *ire* – ‘ići’ trebao u latinske biti akuzativ cilja. Inačicu *Momorani* također nalazimo na dva mjesta, jednom s istom greškom u uporabi padeža: *qua itur Momorani* u pc.29, te ispravno u pc.47 *castrum Momorani*. Naselje Mutvoran/Momorano u današnjoj općini Marčana ima tradiciju obitavanja od antike. Rzne su verzije toga toponima posvjedočene mnogo puta kroz povijest: primjerice *Momorano* 1025. (SCHIAVUZZI, AMSIA XI,129), *castrum Mons Marianus*¹⁴ 1150., *in Castro Momarani* 1299., *villa Momarani* 1333. (DE FRAN. 165) (prema Matijašić 1988: 77). O podrijetlu toponima pisao je Šimunović (2005: 69), smještajući ga u najstariji sloj istarske toponimije, među predijalne toponime od romanskih gentilicijskih imena, kao i Vodnjan, Marčana, Barban...¹⁵

Mormolačan – Zabilježen je u pc.69 u G sg: (*contratarum*) *Mormolačani*. Nije se uspjelo utvrditi na koju se lokaciju taj toponim odnosio.

Monsaignen – Predio *Monsaignen* spominje se samo jedanput, u pc.69, kao *contrata de Monsaignen*. U podtekstnoj bilješci priređivač izdanja iz 2000. kao inačicu donosi oblik posvjedočen u Benussijevu tiskanom izdanju iz 1911. godine:

¹¹ Taj leksem u suvremenome talijanskom glasi *scoglio* i toskanska je adaptacija đenoveškog *scogliu*. Očekivani talijanski oblik bio bi *scoppio* < *scoplu* < lat. *scopulus* < grč. *skópelos*, a venetski je *skojo* < **skovjo*.

¹² Kako je napomenuto u podtekstnoj bilješci u *Statut pulske općine* 2000: 83.

¹³ Nekoliko stranica dalje Alberi donosi oblike za koje navodi da su iz srednjovjekovnih dokumenata: *Metilino* – 1150. godine, *Mutiliano* – 1197., *Mitila* – 1243. te *Villa Medelini* – 1303. godine (Alberi 1997: 1839).

¹⁴ *Mons Marianus* možda je pučka etimologija.

¹⁵ Vidi i Šimunović 2005: 67. Hrvatski oblik Mutvoran pokazuje i razjednačavanje *m... m... > m... v...*

Motaignen.¹⁶ Na temelju dostupnih podataka nije utvrđen smještaj toponima niti je jasno postoji li još danas.

Sanctus Silerus – pc.29 donosi i spomen kontrade sv. Silera, u G sg: *contrata sancti Sileris*. Bilo je to područje južno od *Terra dell'Arca*, između Stancije Kataro, poslije Stancije Brussi, i brda Serpo. Godine 1332. zabilježeno je i da se taj predio zvao S. Siro, a poslije S. Siler (Alberi 1997: 1934).

Sciana – Ime Šijana (tal. Sciana) i danas nosi gradska četvrt te šuma kod Pule. U Statutu je triput zasjeđočen genitivni lik *Scianae*: pc.29: *contratae Scianae*, *contrata Scianae*; pc.69: *ad calcariam Scianae*. Naselje ondje postoji i u antičko doba, a kroz vrijeme su zabilježeni različiti likovi toponima: *contrata Seiano* 1303., *contrata Sciane* 1424. (DE FRAN. 177: *Seianum*) (prema Matijašić 1988: 77). Iako je očito riječ o predijalnom toponimu (tvorenom sufiksom *-ana*), etimologija nije utvrđena.

Signolis contrata – Ta je kontrada posvjedočena dvaput u pc.29, oba puta u G sg: (*contratae*) *Signolis*, *in contrata Signolis*. Nalazi se, kako piše i u Statutu (pc.29), u Valdezeno (*in Val de Çen*). Zauzimala je područje današnje Stoje (prema Alberi 1997: 1911). Nije utvrđeno je li mikrotoponim još živ.

Sissanum – Današnje naselje Šišan/Sissano spominje se tek jednom, a oblik koji Statut donosi jest G sg: *datium Sissani* (3,53). Poznato je da je naselje nastalo oko imanja *Sissanum*, a 990. godine spominje se kao *Vico Sisianum da Sisium*, što bi bio gentilicij iz kojega je predijalni toponim izveden (Alberi 1997: 1938). Matijašić navodi oblike *Sissanum* 1197., *de vico Sissano* 1183. (Matijašić 1988: 77).

Spoianum – Dvije naknadno donesene odluke posvjedočuju taj toponim, oba puta u G sg: *contratae Spoiani* (pc.29), *Spoiani* (pc.69). Danas se on ne rabi, mada je poznato da se nalazio u blizini naselja Vintijan. Kao *Spoian* zabilježen je 1303., 1387. i 1458. godine (Matijašić 1981: 119).

Stignanum – Današnji Štinjan/Stignano spominje se jedanput, u G sg, u pc.69: *ad Casteblicie Stignani* – do Kaštelira Štinjanskoga. Naselje je to smješteno sjeverno od Pule, blizu obale. Razvilo se oko prvotnog imanja *Astinianum*, otkud, preko kasnijeg *Astinian* i *Stiniano*, današnji toponim Štinjan (Alberi 1997: 1944). Moguće je da su govornici oblik *Astinianum* rekonstruirali u **a(d) Stinianum* (usp. *Atinianum* > *Diňan*) te se na taj način izgubilo početno *a* u toponimu nakon što je shvaćeno kao prijedlog (lat. *a(d)* – k, prema). Matijašić donosi sljedeće oblike toponima: „tal. Stignano (ANALI 140, CNI 151), Stinianum 1197 (DE FRAN. 178, Estinianum ili Stenianum)“ (Matijašić 1981: 119).

Urbanum – Statut ga posvjedočuje jedanput, u pc.29, u G sg: *contratae Urbani*. Predio Urban bio je smješten između današnje Medulinske i Šišanske ceste,

¹⁶ Statut pulske općine 2000: 250.

a selo Škatari nalazilo se u njegovu središtu (Alberi 1997: 1929). Alberi donosi i oblike Oiban i Orban, od kojih za potonji kaže da je posvjedočen 1755. (ibidem).

Val de Ćen¹⁷ – Toponim se odnosi na dio područja uz istočnu obalu poluotoka Muzil, okrenutom prema pulskoj luci i zvanom Fižela/Fisella (Alberi 1997: 1845-6, 1911). Pojavljuje se jedanput, u pc.29, i mada bismo iza prijedloga *in* ovdje očekivali latinski ablativ mjesta, ne sklanja se: *in Val de Ćen*. Očito je sastavljen od riječi ‘udolina’ *val* te prijedloga *de* i vjerojatno svečeva imena Ćen – Zenon (: tal. *Zeno*), pa se može prevesti kao *Dol Sv. Zenona* (: Alberi 1997: 1845-6 *Valle S. Zeno*).

Val de Naga – I danas je Valdenaga živ toponim i odnosi se na dio područja između Štinjana i Vidrijana. Statut postojanje ovog toponima posvjedočuje jedanput kao *Contrata de Val de Naga* (pc.69). Nije poznata etimologija riječi *Naga* u ovom višečlanom toponimu.

Vallis de Bec(c)o – Naselje Valdebek spominje se dvaput, jedanput u pc.29: *contratae Vallis de Beco*, a u kasnije dodanoj odluci pc.69, gdje stoji *contratae Vallis de Becco*, posljednja riječ piše se s geminiranim suglasnikom *c*. Toponim očito izriče svoju vezu s nekadašnjom namjenom terena na kojem se nalazi suvremeno naselje: bila je to udolina u kojoj su se napasale koze. Riječ *becco* potječe od srednjovjekovnog latinskog *bechus* – jarčić.

Vencoral – To se naselje kraj Pule kao Vinkuran, kako se i danas naziva, spominje 1387., a prije toga 1303., 1369. i 1380. godine kao *Vencoral*, ili *Vencorallis* 1403. *Vincural* ga zovu Romani, a Hrvati *Vinkuran* (Alberi 1997: 1955-6). I Pulski statut bilježi *Vencoral* (u pc.69): (*contratarum...*) *Vencorali*. Iz konteksta je jasno da je riječ o imenskome atributu (G sg) mada bi pravilan latinski genitiv bio **Vencoralis*. Etimološki taj toponim najvjerojatnije ima veze s lat. *vinc(u)lu(m)* – venka, bekva (šiba za vezivanje), pri čemu se može pretpostaviti da se oblik razvio od pridjeva *vincularis*, koji je premetanjem suglasnika postao *vincuralis*. Hrvatska inačica ima *-an*, zacijelo analogijom prema ostalim predijalnim imenima mjesta na *-an*.

Viciani contrata – Ime suvremenog naselja Vintijan kod Pule Statut donosi u G sg: *Viciani* (pc.69). Poznato je da je naseljeno od antike (Matijašić 1988: 78). Prema Alberiju, Statut iz 1424. spominje to mjesto kao *Vittian*, godine 1433. i 1468. postaje *Vitian* i *Vizian*, a 1658. uzima sadašnje ime *Vintian* (Alberi 1997: 1958).

Vidrianum – Ovo pulsko prigradsko naselje, smješteno sjeverno od Šijane, i danas nosi ime Vidrijan. U Pulskome statutu iz 1500. ime *Vidrianum* nalazi se u

¹⁷ Grafem *ç* koji se pojavljuje u nekim toponimima stoji na mjestu glasa koji se u današnjemu romanskom govoru Pule izgovara kao palatalizirani zvučni frikativ [ž]. Međutim, moguće je i da je u srednjem vijeku izgovor bio drukčiji.

dvije dopunske odluke pc.29 i pc.69. Pc.29 jedanput donosi akuzativ: *versus Vidrianum*, te triput genitiv: *contratam Vidriani, cum contrata Vidriani, in contrata Vidriani*. U pc.69 stoji G sg: *ad lacum Contratae Vidriani*. Alberi kaže da je u rimsko doba ondje postojalo naselje odnosno imanje – *sors Vitrianum* (Alberi 1997: 1934).

Vitrianum – U pc.29 nalazi se G sg (*contratae*) *Vitriani*. Alberi upozorava da se Vitrijan (nazivan i *Virtano(!)*, *Vitrian*), koji se nalazi uz dno luke Veruda, na nekim kartama pogrešno poistovjećuje s Vintijanom, jer je možda poznat i pod inačicom imena *Viteian* (Alberi 1997: 1958).

2.3. Imena objekata vezanih uz vode i ljudsku djelatnost uz vode

U Pulskome statutu iz 1500. nalazi se i niz toponima vezanih uz vode. Dobar ih je dio posvjedočen u odluci 4,19 (naslovljenoj *De tracta* – “Mreža potegača”), koja ograničava ribolov raznim vrstama mreža u pulskoj luci (*in portu Polae*) te u pc.32 (donesenoj 18. prosinca 1425. i naslovljenoj *Quod nemo calet tonarias in Portu tempore piscationis tonnorum* – “Nitko neka ne spušta tunolovke u pulskoj luci u vrijeme kada se love tune”). Ostali se nalaze u odlukama 3,51 (zabrane ukrcaja u pulskim lukama), 3,53 i 3,61 (o daćama), te vezano za zabranu držanja stoke na Brijunima u pc.27 i pc.28 (iz 1421., odnosno od 22. kolovoza 1423.). Iako za neke nije utvrđeno gdje se točno nalaze, iz teksta je jasno da se bez iznimke odnose na lokacije oko pulske luke. To su:

2.3.1. Nesonimi

Brevoni, Brevonium, Brevonum – Pulski statut svjedoči o kasnosrednjovjekovnom imenu otočja Brijuni u nekoliko različitih likova. Odluka 3,53 ima triput *de Brevoni* i jedanput *in Brevonio*. Odluka 3,61 ima *insulae Brevoni*, a pc.27 *insula Brevonum*. I dodatak istoj odluci pc.28 dvaput ima *insulae Brevonum* i *circa insula Brevonum*. Dakle, u dopunskim odlukama pojavljuje se isključivo u obliku *Brevonum*. Šimunović o imenu toga otočja kaže da je predromanskog postojanja (Šimunović 2005: 167). Nekadašnji lik *Brevōna/Breona* danas je pretvoren u *Brioni* ili *Brijuni*. U tog toponima nema, inače rane u slavenskim govorima, promjene *-ona > -yn*. To je *y* supstituirano s *i* u hrvatskim govorima te je tako dobiven današnji dočetak *-in* (Šimunović 2005: 68–69), što se očito u *Briona* nije dogodilo. Za promjenu *ō > ū* iz *Brevōna* u slavensko *Brijun* Šimunović kaže da je prilagodba kasnijeg nadnevka.¹⁸ Možda je tako jer Slaveni i nisu imali osobitih dodira s tim toponimom s obzirom na to da su masovna naseljavanja Slavena na zapadnu obalu prisutnija tek poslije, od XVI. i XVII. stoljeća.

¹⁸ Vidi bilješku 35, u Šimunović 2005: 52.

Capraria – Današnji otočić Sv. Jerolim¹⁹ u Brijunskome arhipelagu zabilježen je u pc.32 kao *scopulus Caprariae*, a u istom ga liku nalazimo i u 4,19. Dakle, oba je puta u apozitivnom genitivu (*gen. appositivus*). Čini se da taj nesnim dolazi od *capra* (lat. i tal. koza) iz čega je sufiksom *-aria* izvedeno *Capraria*. Prema Alberiju fratri sv. Jeronima, koji su ondje imali samostan, otoku su u srednjem vijeku iz Capres promijenili ime u Caprarie, Capraro te Capraria (Alberi 1997: 1798).

Coseda – Kotež (Kozada/Cosada) – danas je nenaseljen otočić u Brijunskom arhipelagu. Etimologiju imena nije moguće utvrditi na temelju dostupnih podataka. Statut dvaput posvjedočuje G sg *scopulus Cosedae* (4,19, pc.32).

2.3.2. Imena poluotoka

Ponta de Ceste – Nije utvrđeno gdje se nalazila *Ponta de Ceste*, koju nalazimo u odluci 4,19. Oblik koji donosi Statut poklapa se s latinskim Ab sg budući da mu prethodi latinski prijedlog *a*: *a Ponta de Ceste*. *Ponta* je jedan od oblika imena za rt. Za *Ceste* nije utvrđena etimologija. Možda je moguće pretpostaviti da je riječ o mjestu gdje su se bacale vrše jer latinska riječ *cista* < gr. *kístē* označava, među ostalim, i pletenu košaru, pa možda i vršu.

Ponta de Val de Figi – Mikrotoponim jedanput zabilježen u 4,19: *usque ad Ponta de Val de Figi*. Nije se uspjelo utvrditi koji je to točno rt koji Statut naziva Rtom Uvale Smokvica. Unatoč tomu što latinski prijedlog nalaže da *ponta* bude u akuzativu, ta je riječ ovdje nesklonjiva, pa se može smatrati morfosintaktičkim romanizmom.

Punta Sancti Peregrini – Nije se uspio utvrditi ni smještaj Rta svetog Pelegrina. Iz Statuta se vidi da graniči s Uvalom Smokvica: *a Punta Sancti Peregrini confinante cum Val de Figa* (pc.32). Posvjedočeni oblik bio bi latinski Ab sg (oblikom isti kao N sg, pa je upitno je li toponim u ablativu ili je nesklonjiv).

Posta Sancti Peregrini – Po svetome Pelegrinu nazvana je i Pošta sv. Pelegrina, za koju također nije utvrđen smještaj. Odluka 4,19 posvjedočuje je jedanput, u mogućem Ab sg: *a Posta Sancti Peregrini*. I ona graniči s Uvalom Smokvica (*confinante cum Val de Figa*), pa je to možda samo drugo ime za Rt sv. Pelegrina ili, vjerojatnije, ribarska pošta na istoimenome rtu.

2.3.3. Imena uvala i luka

Val de Figa/Figi – Uvala Smokvica/Valle Figo na najistaknutijem je dijelu poluotoka Muzil, s istočne strane. Statut je posvjedočuje dvaput, a u oba bismo puta očekivali latinski Ab sg, međutim ostaje nesklonjiva kao što se vidi iz primjera:

¹⁹ U priređenom izdanju Statuta iz 2000. "Kozjak".

confinante cum Val de Figi (4,19); *confinante cum Val de Figa* (u pc.32). *Figa* i *figi* istrovenetski su oblik za *fico* – smokva, što je vidljivo po ozvučenju bezvučnoga velara *k*. *Fica* je plod smokve.

Portus de Rio – Uvala Potok spominje se također u 4,19, u Ac sg: *ad Portum de Rio*. Nije utvrđeno gdje se nalazila.

Portus Longus Polae – Odluka 3,51 donosi ime Duge luke. Njome se zabranjuje ukrcaj robe u toj luci (kao i u sljedećoj pulskoj luci Veštar). Možda je riječ o današnjoj Vallelunga. Posvjedočeni oblik glasi: *ad Portum Longo*. Zanimljivo je da uz lat. prijedlog *ad* ispravno dolazi Ac sg *Portum*, dok je atribut u romanskoj obliku *Longo*.

Portus de Vestre – Odluka 3,51 jedanput posvjedočuje u pravilnom latinskom Ab sg četvrte deklinacije luku Veštar: *a Portu de Vestre*. Iako nije ubicirana, Statut je eksplicitan u tome da su Duga luka i Luka Veštar pulske međe (*a Portu de Vestre usque ad Portum Longo, qui sunt de confinibus Polae*).

2.3.4. Hidronimi

Lacus qui dicitur Val Mauri – pc.69 donosi ga jedanput: *ad lacum, qui dicitur Val Mauri*, dakle riječ je o jezeru koje se zvalo *Val Mauri* – Mavrov dol, zacijelo jer se nalazilo na istoimenom području.

2.4. Oronimi

Imena brda donosi isključivo pc.29 i svako je od njih spomenuto po jedanput, uglavnom u N sg i G sg.

Arena – Vrh Arena spominje se jedanput, u G sg: *in Monte Arena* (pc.29).

Çadrum – Jedanput je zapisano i ime brda Zaro, također u G sg: *in monte Çadri* (pc.29). Danas je to brdo poznato u dijalektnome romanskom liku *Montezaro* (< **monte tjatro* < *monte teatro*). Naime, u sjevernom podnožju toga brda nalazilo se veliko rimsko kazalište, po kojemu je onda i brdo dobilo ime. Danas nema ostataka kazališta. Latinizirano *Çadri* posvjedočuje taj toponim u obliku prije nego što je *d* (< *t* u položaju između samoglasnika/sonanata) ispalo.

Canor – Nije utvrđena etimologija imena ovoga brda. Toponim je posvjedočen jedanput, i to uz apoziciju: *montis Canor* (pc.29). Smješteno je na lokaciji današnjeg naselja Fojbon. Toponim *Canor* nije u uporabi (Alberi 1997: 1929).

Casirucha – Statut donosi ime brda *Casirucha* uz apoziciju: *montem Casirucha* (pc.29). Nije poznata etimologija ni suvremeni smještaj brda.

Petenatus – I brdo Petenat posvjedočeno je jedanput i to u G sg: *montis Petenati* (pc.29). Možda ima veze s riječju *pecten* (**(mons) pectenatus* > *pet(t)enatu(m)*). Nije se uspjelo utvrditi na koje se brdo odnosio ovaj oronim.

Sanctus Georgius – Sveti Juraj brdo je neutvrđena smještaja, a svečevo ime po-svjedočuje se dvaput u G sg kao atribut uz *mons: partem montis sancti Georgii; versus montem sancti Georgii* (pc.29).

Sanctus Martinus – Svetog Martina statut svjedoči jedanput, u G sg: *in Monte sancti Martini* (pc.29). To je jedna od pulskih četvrti, otprilike na poziciji današ-nje Poljane sv. Martina.

Sanctus Michael – I sveti je Mihael/Mihovil/Michele u atributivnome G sg, i to jedanput: *in Monte sancti Michaelis* (pc.29). I danas brdo nosi isto ime, jedna je od gradskih četvrti, poznatija ipak kao Civilna bolnica.

Tas... - Pc.29 donosi i nečjelovito ime jednoga brda *Tas...: super montem Tas...* Njegovo puno ime i smještaj nije se uspjelo utvrditi.

2.5. Toponimi vezani uz ljudsko djelovanje u prostoru

U kontekstu dužnosti dadžbenih sudaca odluka 1,9 (*Commisio autem ipsorum talis est*: – “Njihova se pak zadaća sastoji u ovome:”) bilježi nekoliko toponima ovog tipa, propisujući brigu o prohodnim járcima među njihove zadaće. Nekoliko je toponima u odluci 4,12 (*De cadaveris!*) – “O strvinama”) te jedan u već spome-ntoj 3,53, koja propisuje daće.

2.5.1 Poljoprivredni objekti

Praticellum/Pratisellum – Latinski je i latinizirani oblik imena Male poljane, koje u Statutu nalazimo u sljedećim oblicima G sg: *fossatos Pratiselli* (1,9); i Ab sg: *in Pratisello* (u bilješci stoji da je u Benussijevu izdanju *Praticello*); *aut Pratisello* (oba u 4,12).²⁰ To područje, koje je sada unutar grada, danas se više ne naziva Malom poljanom, a prostire se otprilike od Giardina do Marsova polja (Zelena tržnica).

Pratum Maius Polae – Danas je to Marsovo polje. Ime se odnosi na područje od obronaka brda Zaro (Montezaro) do brda Sv. Mihovila.²¹ Oblici ovog toponima

²⁰ Priređivač Statuta Mate Križman u podtekstnoj bilješci vezanoj uz Malu poljanu daje onomastičku napomenu: »(...) vlastitim je imenima, dakako svrha jednoznačno upućivati na njima naznačeni predmet, ali neka od njih usput nešto još i znače; ona prva, značenski neprozirna imena prenose se u drugi jezik samo jezično i pravopisno prilagođena, dok se ova druga, tzv. govoreća imena, redovito i prevode; to je u svojim službenim spisima očito činila i nova mletačka vlast nakon kapitulacije Kastropola 1331., prevodeći u svojim službenim spisima domaće istroromanske astionime ili gradske toponime u Puli na latinski: *Pratisellum* je tako lat. umanjena zabilježena prema mletačkom izgovoru i znači ‘mala livada ili poljana’, *Pons Lapideus* znači ‘kameni most’, a *Pratum Maius* ‘velika livada’; hrv. riječ *poljana* sastavnicom je takvu gradskom nazivlju osobito u Šibeniku i Splitu.« (*Statut pulske općine*, 2000: 97).

²¹ »Marsovo Polje uobičajeno je ime za područje zapadnoga kraja Velog Polja (Pra’ Grande) u Puli, između Medulinske, Rakovčeve i ulice L. Mariani. Takvo ime potječe od istarskog prošlo-

koje susrećemo u Statutu su Ab sg: *in Prato Maiori* (pc.29, dvaput u 4,12); i G sg: *a Ponte Lapideo Prati Maioris* (1,9).

2.5.2. Kulturni objekti

Pons Lapideus – Kameni most nalazio se na današnjem Marsovu polju i možda je premošćivao potok poznat kao Pragrando (danas zazidan). U statutarnoj odluci 1,9 nalazimo ga u Ab sg: *a Ponte Lapideo Prati Maioris*.

Pons Sancti Petri de Oratione – za Most svetog Petra Molitelja nije se uspjela utvrditi lokacija. Statut ga posvjedočuje jedanput, u pc.29: *incipiendo a Ponte Sancti Petri de Oratione*, dakle također u Ab sg.

Arena – kao istaknuti objekt u krajobrazu Arena je od velike važnosti, a statutarna odredba pokazuje da se i u srednjem vijeku davala u najam (3,53): *Datum seu affitus Arena venditur ad decem annos, et solvitur omni anno pro rata ad terminum sibi datum.*²² Ime Arena potječe od lat. *harena* – pijesak, što je postalo Arena gubitkom početnoga *h*, a zatim i *Rena* tako što je reanalizirana granica između člana i same imenice *l'arena > la rena* (usp. suvremeno ime ulice iza Arene: *Drio la Rena/Ozad Arene*). Arena je kao toponim posvjedočena i u pc.29: *in Monte Arena*. Oblik *Rena*, koji se nalazi u indeksu priređenog izdanja Statuta nije pronađen u statutarnom tekstu.

3. Ostala sredstva označavanja prostora

U prostoru koji ga okružuje čovjek zapaža niz karakterističnih, istaknutih „točaka“ i „linija“, koje nisu (ili još nisu) obilježene toponimom. Često su to prirodne (geomorfološke, biljne) istaknute formacije, ili pak one tvorene ljudskom djelatnošću. Pogledajmo kako se one srednjovjekovne ogledaju u Pulskome statutu, prvenstveno na primjeru dopunske odluke (pc.)²⁹, koja određuje međe za napasanje stoke. Ta je odluka uzeta kao ogleđna zato što u njoj nalazimo najviše toponima, a osim njih u ograničavanju prostora za ispašu rabe se i puki opisi terena, odnosno međa. Zakonodavac se potrudio precizirati granicu područja služeći se sljedećim elementima prostora:

a) **zemljišni posjed** (*terra*) s iskazanim imenom vlasnika: (*terram*) *heredum quondam Bertuci Scaco* – (prema zemlji) baštinika Bertucija Skaka; *terra Johannis de Bochis* – zemlja Ivana de Bochisa; *unius terrae heredum Andreae Boxi-*

stoljetnog polihistora Pietra Kandlera (1804-1872), koji je time preuzeo ime od onoga prostora antičkog Rima, uz obalu Tibra i izvan gradskih zidina, gdje su se odvijale vježbe rimskih legija (od toga potječe posveta Marsu, bogu rata) i smotre sa glasovanjem za izbore državnih činovnika.« (R. Matijašić: 1991: 6).

²² »Daća odnosno najam Arene prodaje se na deset godina i plaća se po obrocima svake godine o zadanome roku.«

na quondam presbyteri Nicolai de Pola, quae est terra contigua terrae Episcopatus Polae vocatae La Possessa de Corea – jedne od čestica baštinika Andrije Brižine pokojnoga svećenika iz Pule, a to je zemlja što međaši sa zemljom pulske Biskupije zvanom posjed Corea; *unius terrae heredum Stephani de Flumine in monte... et unius terrae ecclesiae sancti Martini de Pola in contrata Beler* – jedne od čestica baštinika Stjepana Riječanina na vrhu..., i zemljišne čestice crkve svetoga Martina u Puli u predjelu Beleru; *et transeundo recto tramite dictam viam per coronam inter terram Conventus sancti Francisci de Pola et Terram Presbyteri passim per coronam et maserias super montem Tas...* – te ravnom crtom prelazeći preko rečenoga puta po živici između zemljišne čestice Samostana svetoga Franje u Puli i Svećenikove zemlje vijugajući kojekuda po živici i suho-međinama na vrhu Tas...

b) **vinograd** (*vinea, pastinum*): *recto tramite usque ad angulum terrae quae olim fuit vinea Ser Marci quondam Ser Floris, ubi sunt duo magni grumatii²³ lapidum* – ravnom crtom sve do ugla one zemlje koja je nekoć bila pod vinogradom gospodina Marka pokojnoga gospodina Flora, na mjestu gdje su sada dvije gromače od kamenja.; *finiendo ad pastinum olim Ser Marci quondam Ser Francisci in contrata Signolis in Val de Çen.* – svršujući kod novozasađenoga vinograda pokojnoga gospodina Marka pokojnoga Franje smještena u predjelu Signolu u Valdezenu.

c) **omeđina** (*limes*): *usque ad litem confinantem cum contrata Vidriani et Beler* – sve do omeđine što graniči s predjelom Vidrijanom i Belerom; *eundo per dictum litem* – idući po rečenoj međi; *et de inde usque ad unum litem et angulum et coronam duarum terrarum dictae Martinae* – odande pak sve do međe te kuta i živice dviju zemljišnih čestica rečene Martine.

d) **međe** (*confines*): *ubi incipiunt confines contratae Scianae* – gdje počinju međe predjela Šijane; *et ab inde recto tramite per viam et coronam transeundo per confinia contratae Spoiani, contratae Urbani, montis Canor, contratae Vallis de Becco, Vitriani et Signolis* – odande pak ravno putem i po živici prelazeći preko omeđena predjela Spojan, predjela Urban, vrha Canor, predjela Valdebek, Vitrijan i Signol.

e) **put** (*via*): *(usque ad) viam qua itur Momorani* – (sve do) puta što vodi u Mutvoran; *et veniendo per dictam viam versus Polam* – pa idući po rečenome putu prema Puli.

f) **živica, dijel. koruna** (*corona*): *et de inde recto tramite per coronam* – pa odatle ravnom crtom po živici; *usque ad unam coronam* – sve do neke živice; *Et de inde per coronam dictae terrae* – A odande uza živicu na međi rečene zemlje,

²³ Gromača je vjerojatno slavenska riječ, označuje ogradu od neobrađena kamena, između polja (mocira).

et per coronas aliarum terrarum recto tramite usque ad unam coronam dividendem terram Antonii de Uranco a terra Martinae filiae Donnae Uraniae – pa uza živicu drugih zemljišnih čestica ravnom crtom sve do živice što dijeli zemlju gospodina Antuna Vranka od zemlje Martine, kćeri gospođe Vrane; *et de inde recto tramite per coronam inter terram Ser Thomae de Capitaneis et terram monalium sancti Theodori de Pola* – Odatle onda ravnom crtom po živici između zemlje gospodina Tome de Capitaneisa i zemlje koludrica Svetoga Teodora u Puli; *et eundo per coronam dictae terrae olim Andreae* – onda idući uza živicu rečene zemlje pokojnoga Andrije.

g) **suhomeđina** (*maseria*): *quas coronas et maserias per summitatem montis Petenati per unum litem qui incipit inter terras Hieronymi filii Ser Antonii de Marinariis et terram Ser Andreae Vinetii recto tramite usque ad viam qua itur Castagnum* – te uza živice suhomeđine po vrhu Petenatu, po međi što počinje između zemlje Jerolima sina gospodina de Marinariisa i gospodina Andrije Vinecija ravnom crtom do puta što vodi u Kostanj; *et de inde recto tramite per maseriam terrae Ser Nicolai de Male Auditis* – zatim odande ravnom crtom po suhomeđini zemlje gospodina Nikole de Maleauditisa.

h) **kapelica** (*busoleta* < srvj. lat. *bussula* – kutijica): *usque ad busoletam* – sve do kapelice.

I u ostalim se statutarnim odlukama mogu naći istaknute točke u krajoliku, nastale ljudskim djelovanjem ili bez njega, kao što su, spomenimo samo neke:

i) **crkva** (*ecclesia*): *incipiendo a Ponte Lapideo Prati Maioris usque ad ecclesiam sancti Antonii* – počevši od Kamenog mosta kod Velike poljane pa do crkve Svetoga Antuna (4,12).

j) **vapnenica** (*calcaria*): *calcaria Scianae* – vapnenica u Šijani (pc.69).

k) **lokva** (*lacus/lachus*): *ad lacum Contratae Vidriani* – do lokve u predjelu Vidrijanu (pc.69); *ad lacum, qui dicitur Val Mauri* – do lokve što je Val Mauri zovu (pc.69)²⁴.

Među najmarkantnije lokacije, kao okupljalište puka i mjesto društvenoga života, smješta se pulski trg (lat. *platea/plathea* – glavna ulica, trg < grč. *plateia*). Na njemu se mnogo toga zbiva pa nije čudno što se gotovo uvijek nalazi u ablativu s lokativnim smislom *in platea*: *in Platea* – na trgu (3,61, 4,41 dvaput), *in platea Communis* – na općinskome trgu (2,18; 3,38; 4,10; pc.32); *in Platea Polae* – na trgu u Puli (4,23); *in Platea Civitatis Polae* – na trgu grada Pule (pc.10); nalazimo ga i s prijedlogom *super*: *super plathea Polae* – na trgu u Puli (pc.29); *super Pla-*

²⁴ Lokva *Val Mauri* navedena je kao hidronim u 2.3.4. Međutim, *lacus Contratae Vidriani* nikako se ne može smatrati hidronimom, nego opisnim izrazom. Obje su lokve zabilježene u pc.69 kao točke između kojih se proteže granica napajališta za koze.

tea Communis – na općinskome trgu (pc.51) te prijedlozima *circa: circa Plateam* – po trgu (4,29) i *ad: in Pola ad plateam* – u Puli na trgu (1,29).

Nekoć glavni gradski trg i danas je poznat kao Forum. Statut dvaput donosi oblik *in foro* (4,14; 4,16)

Važno je u gradskom životu bila i komunalna palača (*palatium*), koju Statut spominje četiri puta: *in Palatio* – u palači (1,12); *in Palatio Communis* – u komunalnoj palači (pc.26); *in pila Palatii communis* – u stup općinske palače (4,23); *sala magna Palatii Polae* – velika dvorana pulske palače (pc.29); *super sala Palatii* – nad dvoranom u općinskoj palači (pc.59). Među općepoznata mjesta spada i danas prisutni franjevački samostan na Kaštelu: *ad locum Fratrum Minorum* – kod male braće (4,23).

4. Zaključak

Pulski statut iz 1500. sadržava latinizirane ili djelomično latinizirane romanske (ili prethodno romanizirane) toponime, odnosno uglavnom mikrotoponime Puljštine. Dio njih su prevedenice, poput *Pratum Maius*, *Pratum Minus*, dio djelomične adaptacije (*ad Portum Longo*, *ad Portum de Rio...*), a dio samo gramatička prilagodba (*Montis Petenati*, *contratam Vidriani*), ali ima i onih koji ostaju nesklonjeni (*cum Val de Figa*, *versus Beler*). Većina sklonjivih toponima posvjedočena je u G sg druge deklinacije. U svih se, osim prevedenica, manje ili više očituju romanske fonološke osobitosti, poput *Val de Figi* (*fico* > *figo*) ili morfosintaktičke (izražavanje posvojnosti prijedlogom *de* (isti primjer), nesklonjivost). Zamijećene specifičnosti u uporabi pojedinih padeža uz latinske prijedloge, kao i utjecaj romanizma na latinski jezik dokumenta uobičajeni su u srednjovjekovnom latinitetu.

Većina je toponima ubicirana i jezično razjašnjena s obzirom na to da se čuvaju u pulskome hrvatskom i lokalnome romanskom govoru te su zabilježeni u literaturi, što je omogućilo da se navedu i inačice njihova imena kroz prošlost. Utvrđeno je da su glavnina toponima sačuvanih u ovome dokumentu imena kontrada, brda, a dio ih se odnosi na luke, rtove, polja, mostove, lokve. Tu su i Arena i pulski forum kao važna javna mjesta. Statut se u obilježavanju prostora ne koristi uvijek samo toponimima nego i opisom u smislu referiranja na prepoznatljive objekte kao što su živice, zidovi, putovi, kapelice i slične točke između kojih se može povući linija razgraničenja. Takve su oznake i zemljišta pojedinih osoba. Neke su od označenih točaka ili linija razgraničenja nestale ili promijenile ime, o čemu bi se mogli donijeti daljnji zaključci uvidom u katastarske knjige i stare zemljovide.

U konačnici se može reći da Pulski statut svjedoči o latiniziranim likovima toponima u srednjem vijeku, onako kako su to njegovi pisci osjećali ili smatrali prikladnim. Unatoč tomu što će za preciznije ubiciranje pojedinih mikrotoponima

trebati još istraživanja, ovaj članak nastoji pridonijeti viđenju srednjovjekovne Puljštine iz ugla iz kojega je može osvijetliti povijesna toponomastika.

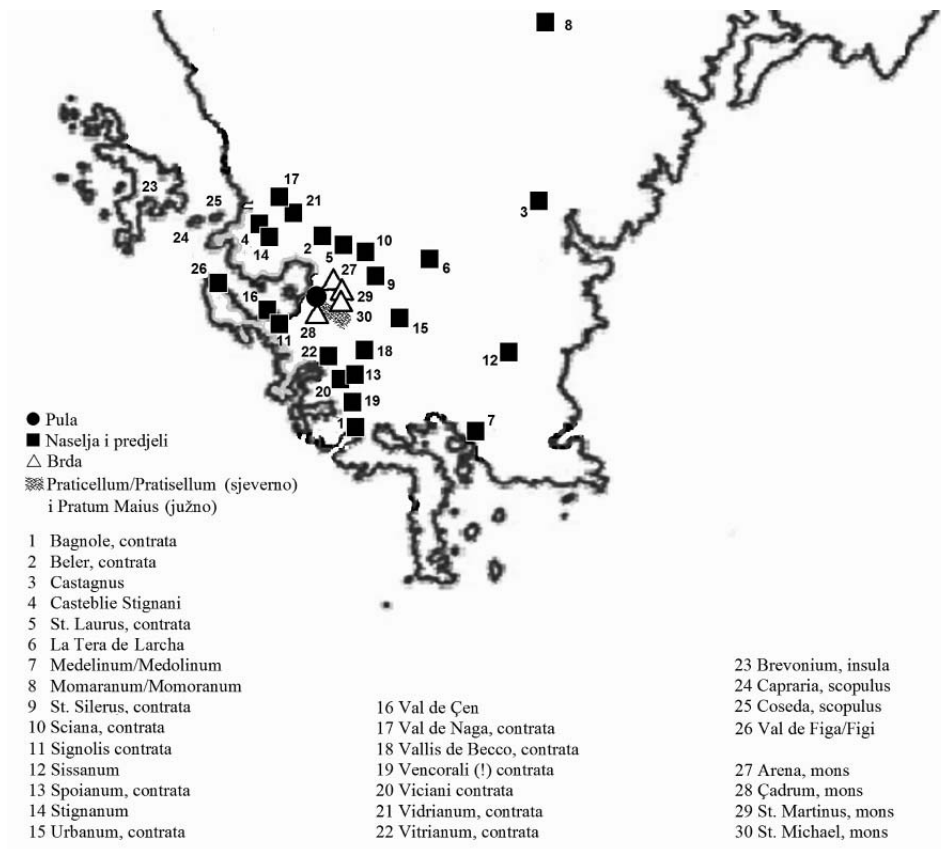
Literatura

- ALBERI, DARIO. 1997. *Istria: storia, arte, cultura*. Trieste: Lindt.
- ANIĆ, VLADIMIR. 1998. *Rječnik hrvatskog jezika*. Zagreb: Novi liber.
- ANIĆ, VLADIMIR et al. 2002. *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. Zagreb: Novi Liber.
- BOERIO, GIUSEPPE. 1998. (prettisak izdanja iz 1856.) *Dizionario del dialetto veneziano*. Firenze: Giunti.
- BRATULIĆ, JOSIP i ŠIMUNOVIĆ, PETAR (pripremili), 1985.–1986. *Prezimana i naselja u Istri, I–III*, Pula – Rijeka.
- BROZOVIĆ RONČEVIĆ, DUNJA. 1995. Iz istarske hidronimije, *Folia onomastica Croatica*, 4, Zagreb, 19–30.
- BROZOVIĆ RONČEVIĆ, DUNJA. 1998. Romansko-hrvatski dodiri u toponimiji Istre i kvarnerskih otoka, *Folia onomastica Croatica*, 7, Zagreb, 1–21.
- BROZOVIĆ RONČEVIĆ, DUNJA. 1999. Nazivi za blatišta i njihovi odrazi u hrvatskome jeziku, *Folia onomastica Croatica*, 8, Zagreb, 1–44.
- BROZOVIĆ RONČEVIĆ, DUNJA; SCHAUB-GOMERČIĆ, INES. 2001. Hrvatske prilagodbe rimskih toponima, II. *Hrvatski slavistički kongres, Zbornik radova II*. Zagreb, 521–527.
- CORTELAZZO, MANLIO – ZOLLI, PAOLO – CORTELAZZO, MICHELE A. 1999. *Il nuovo etimologico, Dizionario Etimologico della Lingua Italiana*. Bologna: Zanichelli.
- DEANOVIĆ, MIRKO i JERNEJ, JOSIP. 1997. *Talijansko-hrvatski rječnik*. Zagreb: Naprijed.
- DE FRANCESCHI, CAMILLO. 1964. *Storia documentata della contea di Pisino*. Venezia: Editrice Società istriana di archeologia e storia patria.
- DIVKOVIĆ, MIRKO. ⁸1997. *Latinsko-hrvatski rječnik*. Zagreb: Naprijed.
- ERNOUT, A. – MEILLET A. 1951. *Dictionnaire Etymologique de la Langue Latine, Histoire des Mots*, Paris: Librairie C. Klincksieck.
- Istarska enciklopedija*, 2005. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- KRIŽMAN, MATE (priredio). 2000. *Statuta Communis Polae – Statut pulske općine*. Pula: Povijesni muzej Istre.
- LEWIS, CHARLTON T. 1996. *A Latin Dictionary*, Oxford: Oxford University Press.
- LISAC, JOSIP. 2009. *Hrvatska dijalektologija 2. – Čakavsko narječje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 51–73.
- MATUJAŠIĆ, ROBERT. 1981. *Antičko nasljeđe u toponimiji Istre (Toponimi tipa -an, -ana u Istri i Dalmaciji)*. Pula: Povijesno društvo Istre.
- MATUJAŠIĆ, ROBERT. 1988. *Ageri antičkih kolonija Pola i Parentium – i njihova naseljenost od I. do III. stoljeća*. Zagreb: Latina et Graeca, VPA.

- MATIJAŠIĆ, ROBERT. 1991. *Campus Martius, antička nekropola između Preman-turske i Medulinske ulice u Puli*. Pula: Arheološki muzej Istre.
- MOGUŠ, MILAN. 1977. *Čakavsko narječje, Fonologija*. Zagreb: Školska knjiga.
- NIERMEYER, J. F. 1976. *Mediae latinitatis lexicon minus*. Leiden: E. J. Brill.
- SEMI, FRANCESCO. 1900. Glossario del latino medievale istriano. Venezia: Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 1976. Toponimija Istarskog razvoda, *Onomastica Jugoslavica* 6, Zagreb, 3–34.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 1979. Tipološko-strukturalni ogled istarske ojkonimije, *Raspra-ve Zavoda za jezik IFF, IV–V*, Zagreb, 219–249.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 1983. Brijuni, *Jezik*, 31/2, Zagreb, 33–45.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 1986. *Istočnojadranska toponimija*, Split: Logos.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 1991. Istra u ogledalu svojih zemljopisnih imena, *Dometi*, 6/7, Rijeka, 365–380.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2005. *Toponimija hrvatskoga jadranskog prostora*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- TEKAVČIĆ, PAVAO. 1976. O kriterijima stratifikacije i regionalne diferencijacije ju-goslavenskog romanstva u svjetlu toponomastike, *Onomastica Jugoslavica*, 6, Zagreb, 35–55.
- ZINGARELLI, NICOLA. 2003. *Lo Zingarelli 2004., Vocabolario della lingua italiana*. Bologna: Zanichelli.

Prilog 1

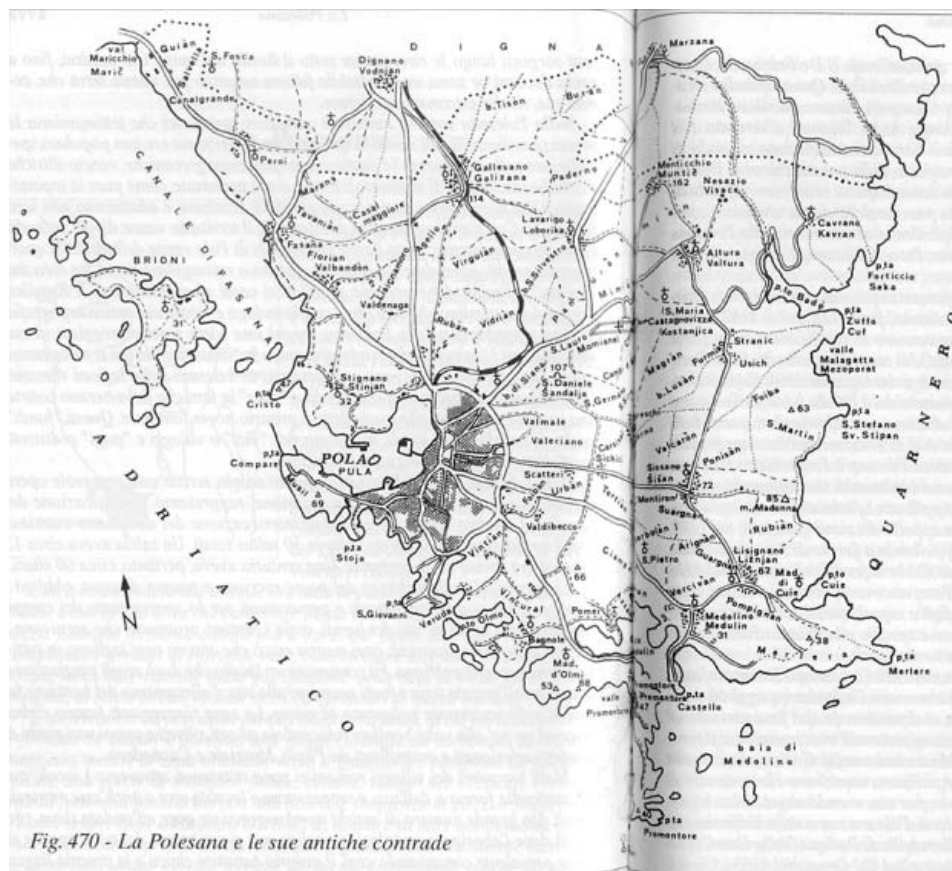
Karta ubiciranih toponimâ²⁵

²⁵ Toponimi kojih nema na zemljovidu nisu ubicirani.

Prilog 2

Karta Puljštine i njezinih starih predjela²⁶

²⁶ Alberi, 1997: 1777.

Prilog 3

Abecedni popis zemljopisnih imenâ iz Statutu pulske općine iz 1500.

Arena	Portus de Rio
Bagnole	Portus Longus Polae
Beler	Portus de Vestre
Brevoni, Breonium, Brevonum	Punta Sancti Peregrini
Çadrum	Posta Sancti Peregrini
Canor	Praticellum/Pratisellum
Capraria	Pratum Maius Polae
Casirucha	Sanctus Georgius
Coseda	Sanctus Martinus
Castagnus	Sanctus Michael
Castebie Stignani	Sanctus Silerus
Contrata sancti Lauri	Sciana
Culphus	Signalis contrata
Flumen	Sissanum
Istria	Spoianum
La Tera de Larcha	Stignanum
Lacus qui dicitur Val Mauri	Tas...
Medelinum/Medolinum	Urbanum
Momaranum/Momoranum	Val de Çen
Mormolaçan	Val de Figa/Figi
Monsaignen	Val de Naga
Petenatus	Vallis de Bec(c)o
Polisana/Polesana	Vencoral
Pola	Venetiae
Pons Lapideus	Viciani contrata
Pons Sancti Petri de Oratione	Vidrianum
Ponta de Ceste	Vitrianum
Ponta de Val de Figi	

Place names in the Statute of the Pula Commune

Abstract

The topic of the article are toponyms attested in the Statute of the Pula Commune from the year 1500. The statutory text is written in Latin, so the toponyms it contains are Latinized. In this article they have been listed, analysed and, when possible, located. Their variants, as found in other sources, are also provided. Some alternative ways of defining space are also shown in accordance with the needs of lawmakers to forbid, limiting or place the carrying out of specific activities in a specific location.

Ključne riječi: srednji vijek, pulski statut, latinski jezik, romanski govori, toponimi, mikrotoponimi, Puljština

Key words: Middle Ages, statute, Latin language, Romance dialects, toponyms, microtoponyms, Pula area